

Tarihçe

AĐAÇ OYMACILIĐININ TARÝHÇESÝ

Önceleri ahþap, teknik amaçlarla mimaride kullanýlmýþtır. Sonralary görünen aþaç kýsýmlary süslenerek oyma tavanlar, sütunlar, kapý, pencere ve dolap kapaklary yapýlmýþtır. Mimariden ayrı olarak camilerde yer alan ahþap eserlerden minber, mihrap, kürsü, rahle ve çekmecelerde de ahþap süslemeler syka görülmektedir.

Osmanly devri ahþap iplerin temelini selçuklu ahþap ipleri oluþturur. 12 ve 13 üncü yüzyýlda kullanýlan birçok motif ve teknikler e osmanly devrinde önemli rol oynamýþtır.

Selçuklu ahþap ipleri, oyma ve þebekeli (kafes) oyma teknikleri ile yapýlmýþ olup, bunlar aslynda dini yapýtlar için hazýrlanmýþ olduðundan bezemede geometrik ve bitkisel elemanlara ön planda yer verilmiþtir. Bezeme arka planda kalan zemin üzerine kabartma olarak yapýlmýþ ve özellikle rumili sular asyl kompozisyonu meydana getirmiþtir. Bütünyle bezemesel nitelikte olan rumili sular, iç içe girift bir manzara göstermekle beraber çok ender olarak bazýlary içerisinde insan ve hayvan figürleri yer almýþtır.

Osmanly devri aþaç iþçiliðinde 15.yüzyýla kadar, erken osmanly devri egemen olmuþsa da bundan sonraki yýllarda bazý temel bezemelerle daha baþka karakterde eserler meydana getirilmiþtir. Selçuklularýn kullandýdy oyma ve þebekeli (kafesli) oymadan baþka geçme (kündekari) geniþ ölçüde kullanýlmýþtır. Sedef, baða, fildiþi ve hatta altýn, gümüş gibi gereçlerin eklenmesiyle daha deðiþik biçimde ahþap ipleri oluþturulmuþtur.

Selçuklular devrinden miras kalan aþaç oymacýlyk, kakma ve kaplama teknikleri de zenginleþtirilmiþ, çiçekli üslup palmet ve tekme bir zorlamadan gelen geometrik motifler, devrin ahþap iþçiliðinin özelliklerini oluþturmuþtur. Fildiþi kaplamaly eserlerde palmet motifleri yanýnda yazýda önemli bir unsur olarak kullanýlmýþtır.

Osmanly aþaç iþçiliðinin en önemli özelliði kuþkusuz oyma tekniði yanýnda geçmenin de kullanýlmasýdır. Bu devirde kapýlar, perdeler, dolap kapaklary geçme, rahle çekmece ve Kur-an muhafazalary ile kakma olarak yapýlmaya baþlanmýþtır.

Anadolu ahþap iþçiliðinde çok yaygýn deðildir. Avrasya el sanatý kökenli olan ve Orta Asya Ýskit ahþap ,metal ,kemik iþçiliðinde kullanılan teknik Baðdat ын kuzeyinde Samarra daki Türk askerleri kanalyyla 9.yüzyýl Abbasi alçy ve ahþap iþçiliðinde, 11.yy Gazne mermer ahþap iþçiliðinde girerek Ýslam sanatýna mal olmuþtur. Ýran bölgesi Büyük Selçuklu alçy ve Anadolu taþ iþçiliðinde etken örnek yarým palmet motifleriyle dikkatimizi çeker. Bu teknikte rölyefli yüzeyler derine birbirini kesen eðri yüzeylerle iner. Malatya Ulu (13.yy Ankara Etnografya Müzesi). Harput Sarehatun (12.yy) mimberlerinin yan aynalyklarýnda eðri kesim yüzeyler dikkati geçer. Sivrihisar Ulu camii nin ilk yapýlyþ devrine (1226) ait olduðunu söyleyebileceðimiz bazý ahþap sütunlaryn üzerinde Orta kökenli, çadyr süslerini hatýrlatan ahþap kabartmalarda eðri kesim tekniði dikkati çeker, (Konya daki Ýnce Minareli Medrese nin kapý kanatlarýnda gördüðümüz düzgün onikigenler geçmesi ile rumili bitki tenziyatýnýn kaynaþtýryldýdy kompozisyon Ermenek (1300) e ait kapý kanatlarýnda dört kollu yýldýz ve sekizgenler kompozisyonu ince bir yiv halinde fakat, Ürgüp Damse köyünde bulunan Taþkyn Paþa Camii (13.yy) ын kapý kanadýnda biraz daha enli ve düz syrtly þeritler halindedir. Kompozisyon düzeni ise sekizgenleri birleþtiren altýgen kartuþlarla bunlary dik eksenlerde kesen kýryk çizgi sistemlerinden geliþir. Geometrik hatlaryn ince yivler halinde çiziklendiði diðer bir örnek Ak Mescitten hemen sonraya tarihlenen ve yine Ermenek deki Ulu Camii (1302) ye ait kapý kanatlarýdır. Henüz ince iplerinin tamamlanamadydy orta madalyonlar hariç tutulursa, alt ve üst yatay panolarý gerek yýldýz yýldýz- sekizgen kompozisyonu, gerekse oyma tarzý bakýmýndan tamamýyla Ak Mescit kapý kanatlarýna uyar. Ayný geometrik örnekler ve yivleme tarzý Ermenek Sipas Camii (1371) e ait kapý kanatlarýnda yüzyýlın sonuna kadar sürer. Bütün bu örnekler K çevresinde 13. yüzyýlın ortalarýndan 14. yüzyýlın sonuna kadar süren belirli bir kompozisyon anlayýby olduðuna tanýklyk eder. yüzey, bir veya birkaç levhanýn yanýna getirilmiþ olup bunun üzerine bir veya birkaç ince yiv halinde iþlenen yýldýz çokgen kompozisyonu bütün yüzeyi belirli geometrik bölmelere ayýrmaktadır. Bölmelerin içi ise rumi ve palmetle dolgulanýrken bazen bitki kitabede kompozisyona katýlmaktadır. Hiçbir örnekte oyma derinliði 1 cm yi geçmez. Bu teknik daha derin oymalarla kündekari tekniðini taklit eden örneklerle verilmiþtir. Divriði Ulu Camii (1241) minber ve pencere kepenklerinde gördüðümüz teknik gibi Konya grubu eserlerinde gördüðümüz sathi kompozisyonlar Divriði minberinde düz syrtly, geniþ þeritler halini alýr.

Bölmeleri dolgulayan bitki örneklerinin incelenmesi geometrik etkiyi büsbütün kuvvetlendirmektedir. Pencere kepenklerinde iki derin ve ortada bir ince yivle belirtilen þeritle kündekari tekniðinin çatma çýtalarýna iyice yaklaþmaktadır. Oniki veya sekiz kollu yýldýzlarýn bölmeleri arasýna yerleþen rozet biçimi kabartýlar daha sonraki Osmanly ahþap kepenklerinde göreceðimiz zengin kabartmalarýn müjdecisi gibidir. Seydişehir deki Seyit Hatun Kümbeti (1320) nin ahþap kapý kenarlarý kýsa bir zaman sonra oyma tekniðinin ulaþtýdy deðiþik bir kompozisyon kesitiyle dikkati çeker.